

ISTRAZIVANJE: SRBIJA GUBI BITKU PROTIV KORUPCIJE U CARINSKOJ SLUZHBI

Author: IWPR

Inicijative usmerene protiv sistema podmicivanja na granicama ne daju rezultate, dok ekonomija Srbije u medjuvremenu trpi gubitke.

Na prometnom granicnom prelazu izmedju Srbije i Bugarske jedan covek prolazi izmedju sedista u autobusu drzavne kompanije i objasnjava saputnicima razlog dugog cekanja. Srpski carinici traze da im se isplati 15 evra da bi pustili autobus da prodje.

Posto je prikupio novac od putnika, isti covek se pet minuta kasnije vraca sa novim losim vestima. "Sada traze jos. Podigli su cenu", rekao je.

Dok je autobus stajao zarobljen u depou, drugi autobusi su prolazili kroz kontrolni punkt bez problema i bez zadržavanja. To su privatni autobusi koji su vec isplatili sluzbenike, izjavila je Azemina, cija izborana koza svedoci o 20 godina putovanja tamo i ovamo izmedju Bugarske i njenog rodnog grada Nisa u Srbiji.

"Placaju nekoliko stotina evra da bi prelazili granicu bez kontrole. Kako da platimo toliko kad svi zaradjujemo samo nekoliko evra na svakoj stvari koju nosimo?", kaze ona.

MITO NA GRANICI - MRLJA NA REPUTACIJI SRBIJE

Scena na granicnom prelazu u Dimitrovgradu tipicna je za onu vrstu korupcije koja opterecuje carinsku sluzbu u Srbiji.

Mada je u ovom konkretnom slucaju trazeno samo nekoliko evra, ova pojava u celini skupo kosta vladu Srbije i uskracuje drzavi toliko potrebne prihode.

"Korupcija u Srbiji ostaje sistemska pojava", izjavila je Natasa Mrvic-Petrovic, visi istraživač u Insitutu za uporedno pravo u Beogradu.

Istrazivanje IWPR-a pokazuje da pokusaji vlade Srbije i Evropske unije da rese ovaj problem nisu dali rezultata. Reklo bi se da je carinska sluzba i danas opterecena otvoreno korupcijskom praksom koja je uvedena devedesetih godina za vreme Slobodana Milosevica.

Studija koju je 2002. godine napravio beogradski Centar za liberalno-demokratske studije, CLDS, zakljucuje da je od svih oblika korupcije koja pogadja organe javnog sektora, ukljucujuci pravosudje, policiju, skolstvo i zdravstvo, stupanj nepostenja najveći medju carinskim sluzbenicima.

Transparency International, nevladina organizacija posvecena borbi protiv korupcije, rangirala je Srbiju i Crnu Goru na 97. mesto od 146 zemalja ukljucenih u ispitivanje indeksa korumpiranosti za 2004. godinu, koji izrazava misljenja poslovnih ljudi i analiticara, rezidenata i ne-rezidenata. Medju evropskim drzavama jedino Albanija i Crna Gora se smatraju korumpiranim.

"Ovakvi rezultati trebalo bi da zabrinu i gradjane i politicare u Srbiji", izjavio je za IWPR Nemanja Nenadic, direktor organizacije Transparency Srbija. "Mi smo jedna od najnestabilnijih zemalja, a to nije dobra poruka za nase susede, ili za Evropu."

Norbert Mapes-Nidik, nemacki autor studije Balkanska mafija koja je posvecena kriminalnim klanovima u jugoistocnoj Evropi, slaze se sa ovim misljenjem. "Srbija je jedna od zemalja visokog rizika u kojima kriminal cveta", izjavio je.

NEVIDLJIVI GUBITAK ZA EKONOMIJU

Za vecinu gradjana Srbije korupcija u carinskoj sluzbi je nevidljiva i njene tacne posledice na polju ekonomije je tesko ustanoviti.

Koliko tacno novca vlada gubi zbog korupcije u carinskoj sluzbi nije lako proceniti. Dragan Jerinic, sef carinske sluzbe, odbacuje optuzbe za rasirenu podmitljivost medju njegovim sluzbenicima i opisuje ih kao "arbitrarne price". Medjutim, njegov sef kabineta, Predrag Arsenijevic, priznaje da se 30 procenata potencijalnog prihoda za zemlju od granicnih taksi gubi zbog sverca, ali tvrdi da ne moze reci koliki deo ovih gubitaka je posledica korupcije medju carinskim sluzbenicima.

Vladan Begovic, bivsi sef carinske sluzbe Srbije, izjavio je da godisnji prihod Srbije od carina iznosi oko 500 miliona evra i da zemlja gubi bar jos 150 miliona zbog korumpiranosti carinske sluzbe.

Bez obzira na tacan iznos, jasno je da se ovako gube velike kolicine novca. Ukoliko su gubici tako veliki kao sto Begovic pretpostavlja – i Srbija preduzme korake da ovaj novac povrati – to bi teorijski moglo znaciti vise novca za socijalna davanja, restrukturisanje ekonomije ili smanjivanje budzetskog deficita koji 2004. godine iznosio 300 miliona evra.

Ali gubici koje Srbija trpi ne mogu se ograniciti samo na novcane gubitke na granicama. Lose carinske prakse odvracaju kompanije koje bi mozda zelele da posluju u Srbiji, a za kompanije koje vec rade u regionu placanje mita podize troskove poslovanja i tako ih cini manje konkurentnim.

To su lose vesti za zemlju u tranziciji u kojoj obećanje buduceg razvoja uglavnom zavisi od privlacenja stranih investicija.

TEHNOLOGIJA KORUPCIJE – CUDOVIŠTE SA MNOGO GLAVA

Korupcija u carinskim sluzbama javlja se u razlicitim oblicima. Na najnižem nivou svodi se na iznudjivanje manjih iznosa od ljudi kao sto je Azemina, ljudi koji su poznati kao "trgovci s koferima", a zaradjuju po nekoliko evra od preprodaje robe kao sto su cigarete, alkohol i kafa. Na nesto visem pološanu na lestvici prima se mito od proizvođjaca kao sto su izvoznici secera koji su svercovali strani secer u Srbiju 2003. godine, da bi ga reeksportovali u EU, koristeći pogodnosti trgovinskog aranzmana sa Briselom.

Jedan granicni sluzbenik izjavio je za IWPR da nekoliko stotina trgovaca sa koferima prelazi granicu Bugarske i Srbije svakog dana, a neki to rade i po nekoliko puta dnevno.

Takodje je izjavio za IWPR da ce svako od njih ponuditi cokoladu, kutiju cigareta ili nekoliko evra da bi izbegao placanje carine. "Ako imate nekoliko desetina 'koferasa' u smeni, i jos autobus ili dva, mozete uzeti dosta novca," rekao je.

Dragan Stajin, bivši šef grupe koja se borila protiv korupcije u carinskoj službi u okviru anti-milosevićeve nevladine organizacije Otpor, i sadašnji predsjednik beogradskog udruženja kurirskih službi, izjavio je da je čitav carinski sistem organizovan tako da služi potrebama organizovanog kriminala.

On je izjavio da postoji nekoliko načina da se roba prosveruje u zemlju bez plaćanja taksi, a većina njih direktno zavisi od saradnje sa carinskim službenicima.

Od svih roba koje ne prolaze kroz carinsku proceduru, kaže on, oko 20 procenata se "prosveruje u zemlju", obično oružje i droga, dok 80 procenata prolazi sa lažnim deklaracijama. To uključuje televizore, kućne aparate kao što su audio i video uređaji, i mobilne telefone.

Stajin je objasnio da praksa uvoza uz pomoć lažnih dokumenata često podrazumeva korišćenje više carinskih formulara. Na granici, vozač kamiona od carinskog službenika dobija dva kompleta dokumenata za uvoz istog kontingenta robe. Jedan komplet je autentičan i legalan, a drugi sadrži falsifikovani popis u kojem su navedene manje količine robe od onih koje se u kamionu zaista nalaze. Postoje se roba ne kontrolise na granici već u carinskoj službi unutar zemlje, većina kamiona se istovara u tajnim skladistima pre nego što stigne na carinjenje.

"Ta roba čini najveći deo robe koja je u prometu na crnom tržištu u zemlji", kaže Stajin, dodajući da u Srbiji gotovo da nema uvozno-izvozne kompanije čije je poslovanje u celosti zakonito. "Tako nastaju multimilijarderi u ovoj osiromašenoj zemlji."

Stajin oseća bes zbog razmera korupcije, ali vlasnik jedne od speditorskih firmi koje njegovo udruženje predstavlja nije ni najmanje zabrinut. "Sasa", trgovac iz Čacka, priznaje da već godinama plaća manje carinske dazbine nego što bi trebalo.

"Novac i pokloni koje dajem carinskim službenicima koštaju me manje nego dazbine koje bih, inače, morao da platim," kaže on, dodajući da u protivnom ne bi imao nikakav profit od posla kojim se bavi.

Takođe, nema znakova da korupcija na carini izaziva negodovanje šire poslovne zajednice u zemlji. Ispitivanje koje je pre dve godine sprovela beogradska agencija za istraživanje ponasanja potrošača, Argument, pokazalo je da 40 procenata poslovnih ljudi smatra da je podmićivanje carinskih službenika opravdano, ako će to kompaniji pomoći da napravi profit.

SKANDAL SA SECEROM – EVROPA UOCAVA PROBLEM

Jedan od najtežih incidenata povezanih sa carinskom korupcijom još od Milosevićevih vremena 2003. godine gotovo je uništio dragoceni sporazum o slobodnoj trgovini Srbije sa EU.

Ovim sporazumom iz 2000. godine, čija je svrha bila da se pomogne odgajivačima šećerne repe u Vojvodini, zemlja je dobila pravo da izvozi šećer u EU bez plaćanja uobičajenih tarifa koje se naplaćuju zemljama koje nisu članice EU.

Za industriju šećera to je bila velika dobit. Izvoznici su mogli očekivati veliki profit, jer proizvodnja šećera u Srbiji malo košta, a šećer se mogao prodavati u Evropi po znatno višim cenama.

Ali neki beskrupulozni izvoznici su zloupotrebili sporazum tako sto su ilegalno uvozili secer iz drugih zemalja, prepakivali ga i prodavali u EU kao srpski secer. Izvor iz Evropske komisije je izjavio: "Dokument o poreklu je falsifikovan, pa je secer izvozen u EU bez oznake stvarnog porekla."

Kada je EU otkrila prevaru, sporazum je suspendovan u maju 2003, i 100.000 proizvođača secerne repe u zemlji nasli su se pred propascu. Preferencijalni sistem je konacno ponovo uveden u avgustu 2004, ali skandal je doprineo reputaciji Srbije kao zemlje sa rasirenom korupcijom.

MILOSEVICEVA ERA - ZLOKOBNO NASLEDJE

Korupcija je dugo bila endemski prisutna u carinskoj sluzbi, ali sadasnje razmere je dostigla tek za vreme Milosevica, kada je doslo do reakcije na rezim medjunarodnih sankcija koje su Srbiji uvedene devedesetih godina.

Morten Torkildsen, norveski finansijski ekspert kojeg je angazovao Haski tribunal da bi istrazio drzavne malverzacije u bivsoj Jugoslaviji, izjavio je da je carinska sluzba postala kljucni alat rezima za prebacivanje novca u inostranstvo.

"Bila je to jedna od najvećih prevara na Balkanu, perfidna i opsezna, sa veoma malo pisanih tragova", potvrdio je Torkildsen za beogradsku novinsku agenciju Beta.

Uz pomoc sefa savezne uprave carina, Mihalja Kertes, kaze Torkildsen, Milosevic je nalagao da se novac od ove sluzbe prebacuje na Kipar, preko nekoliko beogradskih banaka.

On procenjuje da je Kertes na Kipar poslao oko milijardu nemackih maraka, 80 miliona americkih dolara, 63 miliona francuskih franaka i 390 miliona austrijskih silinga.

Odatle, preko kontrolisanih kompanija, Milosevic i njegovi saradnici koristili su ovaj novac da bi gomilali licno bogatstvo ili kupovali vojnu opremu za svoje ratne projekte.

Posle hapsenja krajem 2000. godine, nakon pada Milosevicevog rezima, Kertes je rekao istraziteljima da druge drzavne agencije nisu znale sta on radi i da u svojim operacijama sa carinskom sluzbom nije bio u direktnom kontaktu s Milosevicem. Jedan bivsi carinski sluzbenik iz Kertesove ere izjavio je za IWPR da je korupcija devedesetih godina postala "normalna stvar".

"Cesto bi nas pozvao neko ko je blizak Kertesu i rekao da sledecih pet kamiona treba da pustimo preko granice bez pregleda", kaze on. "Ako bismo pustili pet kamiona, sledecih pet bi bili za nas. To je bilo pravilo."

POVECANE PLATE - ALI JOS BEZ REZULTATA

Prihodi od mita omogucuju korumpiranim sluzbenicima da zive daleko bolje nego posteni sluzbenici.

Godine 2003, prosečna mesečna plata carinskog sluzbenika bila je samo 7.000 dinara, sto je tada odgovaralo iznosu od 100 evra.

Jedan carinski sluzbenik iz Novog Sada izjavio je da su on i njegove kolege dobili nadimak "torbari" zbog velikih torbi u kojima su nosili viski i cigarete primljene kao mito.

Neki sluzbenici zidaju velike kuce ili kupuju automobile zahvaljujuci ilegalnoj zaradi, izjavio je za IWPR isti sluzbenik.

Mnoge od tih kuca napravljene su u okolini pogranicnog grada Subotice u predgradju koje lokalno stanovnistvo zove "dolina varalica" zbog skupih vila koje tamo nicu.

U izvestaju iz 2002. godine, Korupcija i carina, CLDS je konstatovao da niske plate – u poredjenju sa drugim zaposlenim u javnim sluzbama – podsticu kulturu davanja i primanja mita.

Medjutim, trostruko podizanje prosečne plate u carinskoj sluzbi na oko 300 evra mesечно nije dovelo do uocljivih poboljsanja. Carinski sluzbenici nisu zbog toga nista manje korumpirani, niti se granicni prelazi bolje kontrolisu.

Jedan sluzbenik je izjavio za IWPR da se carinski sluzbenici neće odreci svojih navika u pogledu trazanja i primanja mita, govoreci da cak ni posle povisice nemaju pristojnu platu.

"Sluzbenici u drugim zemljama u Evropi mogu da kupuju kuce i kola, a mi to ne mozemo", kaze on.

PROBLEMI JEDINICE ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE

S pokusajima Srbije da se približi EU, stanje na njenim granicama privlaci sve vecu paznju medjunarodne zajednice. Brisel ocekuje da granice budu dobro kontrolisane, ali i da omogucavaju efikasan protok roba, ljudi i kapitala.

Neki veruju da to daje odredjenu nadu.

"Ako nam nesto moze pomoci, to je spremnost Evropske unije da nas edukuje, jer sami ne mozemo resiti problem korupcije u carinskoj sluzbi", kaze Stajin.

Telo zaduzeno da carinsku sluzbu Srbije uskladi sa evropskim standardima jeste Ured za carinsku i poresku pomoc, CAFAO, koji finansira Evropska zajednica.

Proslog juna, ovaj ured je otvorio specijalni centar u kojem se specijalno obuceni operativci bore protiv organizovanog kriminala u carinskoj sluzbi uz pomoc cetnaest novih vozila i glisera.

Ali nova jedinica nema mnogo toga cime bi se mogla pohvaliti. Izvor iz CAFAO priznao je IWPR-u da njihov rad ne daje znacajnije rezultate, delom i zbog toga sto nemaju dovoljno ljudi.

"Kada obucimo novog sluzbenika i postavimo ga na novo radno mesto, koliko je verovatno da ce on ostati posten, ako su svi drugi korumpirani?", pita se nas izvor.

"Ako zelimo da ostvarimo istinski napredak, mozda bi trebalo da otpustimo sve pripadnike sluzbe i pocnemo is pocetka sa novim osobljem koje ne zavisi od mita." Isti izvor naglasava cinjenicu da su problemi sa kojima se suocava carinska sluzba u Srbiji jednako evidentni i u susednim zemljama.

"Rumunija i Bugarska imaju istoriju izrazene korupcije u carinskoj sluzbi", kaze ovaj izvor. Onda su tu nekadasnje jugoslovenske republike. To je prica citavog regiona.

"Cesto se igra ista igra sa obe strane granice, a carinski sluzbenici dve zemlje saradjuju u tome."

IWPR je u nekoliko poslednjih meseci u vise navrata pokusavao da zakaze intervju sa CAFAO na temu rada ovog tima, ali do intervjuja nije doslo.

DA LI NOVI ZAKONI SAMO POGORSAVAJU SITUACIJU?

Vlade koje su bile na vlasti nakon pada Milosevicevog rezima u vise navrata su kritikovane zbog neuspeha u resavanju problema korupcije u carinskoj sluzbi.

"Drzava jos nema strategiju borbe protiv korupcije", kaze Nemanja Nenadic iz organizacije Transparency Srbija.

Rasireno je misljenje da zakonski i pravosudni sistem nisu uspeli da poprave situaciju. Oni koji su pokusavali da ukazu na nezakonitosti sada trpe posledice zbog svojih istupanja.

Takav je slucaj Boze Djurovica, bivseg carinskog sluzbenika iz Bora. On je otpusten s posla nakon sto je rekao pretpostavljenima da je video pet kamiona natovarenih televizorima kako ulaze u Srbiju polovinom 2003. godine na ilegalnom granicnom prelazu. Djurovic tvrdi da je otpusten samo zato sto je rekao istinu.

Djurovic kaze da korupcija seze do znatno visih nivoa komande nego sto su to sluzbenici na terenu.

"Korupcija u carinskoj sluzbi je veoma vazan segment u lancu organizovanog kriminala koji je i dalje veoma jak", isticie on.

S obzirom na njegovo iskustvo, ne iznenadjuje to sto je malo sluzbenika koji su se nasli na meti sluzbenih prituzbi.

Prema podacima Predraga Arsenijevica, od avgusta 2003, sluzbene prituzbe su podnete protiv 63 od 2.300 uposlenika u carinskoj sluzbi Srbije. Od prijavljenih sluzbenika 38 je kaznjeno premestanjem na nizi polozej ili otpustanjem, dok 19 slucajeva jos nije reseno.

Radi prilagodjavanja medjunarodnim standardima, Skupstina Srbije usvojila je novi zakon o carini polovinom 2003. godine, kojim se daju veća ovlasćenja sluzbenicima ciji je zadatak eliminacija korupcije u sluzbi, kao sto je, na primer, pravo prisluskivanja.

Ali Stajin smatra da ce takve promene samo pogorsati situaciju jer novi zakon daje veća ovlasćenja vec korumpiranim sluzbenicima i tako im otvara veće mogućnosti za vršenje kriminalnih radnji.

Vladan Begovic, bivsi sef carine, takodje je kritican prema najnovijim zakonskim izmenama. Ovlascenja carinske sluzbe su sada prevelika, izjavio je za IWPR. Njega narocito brinu posledice u pogledu privatnosti.

"Ova nova ovlascenja u osnovi postavljaju carinsku sluzbu u istu ravan sa tajnom policijom", kaze Begovic. "Nemamo razvijeni mehanizam kojim bismo kontrolisali takve sluzbe. To moze biti opasno."

BEZ PROMENE NA VIDIKU

Ocigledno je da se bitka protiv korupcije u carinskoj sluzbi Srbije gubi. Cini se da potezi medjunarodne zajednice i vlade Srbije koji treba da potisnu ovu pojavu ne daju znacajnije rezultate.

"Imam sumnji u pogledu uspeha u borbi protiv korupcije u carinskoj sluzbi", izjavio je za IWPR Stjepan Gredelj, direktor odseka za filozofiju Instituta drustvenih nauka u Beogradu.

"Tek kada preko 60 procenata carinskih dazbina bude uspesno naplacivano mozemo govoriti o adekvatnom funkcionisanju carinske sluzbe."

Dok se ovaj problem uspesno ne resi, vlada ce nastaviti da gubi prihode, toliko potrebni investitori ce biti odvraceni od ulaganja, a klika zvanicnika ce nastaviti da stice bogatstvo na koje nema pravo.

Na granici, mali trgovci kao sto je Azemina i dalje se suocavaju sa dugim cekanjem i maltretiranjem od strane sluzbenika zbog malih novcanih iznosa - sve zbog nekoliko kutija cigareta ili kese jeftinih sintetickih dzempera.

Dzon Simpson je saradnik IWPR-a u Beogradu. Zelimir Bojovic je beogradski dopisnik radio stanice Deutsche Welle Radio.

Location: [Balkans](#)
[Macedonia](#)
[Albania](#)
[Serbia](#)

Source URL: <https://iwpr.net/sr/global-voices/istrazivanje-srbija-gubi-bitku-protiv>